

19. Biri, Nagy-Rét nyugat II., Templom-hegy (KÖH 78953)

(Szabolcs-Szatmár-Bereg megye) **Kő**

2013 áprilisában tervásatást végeztünk a Biri határában lévő Templom-hegyen. Az illegális fémkeresők által rendszeresen látogatott területen törmelék és nagy mennyiségű embercsont jelezte a templom helyét. A kutatást a fentiek mellett az is inspirálta, hogy egy 1483-ban kelt forrás a templomot kéttornyúnak írja le.

Az ásásra régészeti szempontból szinte az utolsó pillanatban került sor. Az egykori templom alapozásának már csak a Ny-i fele maradt meg, a K-i rész nyomtalanul elpusztult. Így a templom teljes kiterjedésének és szentélyformájának meghatározására nem volt lehetőségünk. A Ny-i oldalon az – egyértelműen utólagos – torony alapozása megmaradt, de erősen lepusztult állapotban. Az ásatás és a dokumentálás befejezése után a szelvények visszatemetésre kerültek.

JAKAB ATTILA

20. Bodrogolaszi határa

(Borsod-Abaúj-Zemplén megye) **Ő, U?**

Ivóvíz-minőség javításához kapcsolódó projekthez előzetes régészeti dokumentáció készítése során terepbejárásokat végeztünk Sárospatak, Bodrogolaszi, Komlóska, Sáradsadány és Vámosújfalú határában, 2013. október 2–4. között.

Búzakalász Tsz (KÖH 88957): A lelőhely a Bodrogolaszi–Sárospatak közút két oldalán, a volt Tsz teleptől ÉK-re, a Bodrog ÉNy-i magaspártján helyezkedik el. A bejárás idején szántó, gyümölcsös, illetve be nem takarított szántóföldi növényzet borította, melyen kevés őskori kerámiatöredéket, paticsot és obszidiánt gyűjtöttünk. A lelőhely 2010-ben vált ismertté régészeti érdekű területként (Gál Viktor).

Kender-föld Észak (KÖH 88959): A lelőhely a Bodrogolaszi–Sárospatak közút két oldalán, a Bodrog Ny-i magaspártján helyezkedik el. A bejárás idején tarló, szántó és gyümölcsös borította, melyen egy valószínűleg neolitikus csiszolt laposvésőt, egy obszidián gumót és egy magkövet, valamint több obszidián- és hidrokvarcit pattintékot gyűjtöttünk. Az őskori lelőhely DK-i szélét nem tudtuk pontosan meghatározni.

Munkatársak: Tóth Krisztián, Hajdú Melinda, Galkó József, Gregóczi Gergő, Gyárfási József, Nagy Zoltán, Gere Balázs.

CSENGERI PIROSKA

21. Bölske, Belterület É-i része alatt

(KÖH 66814)

(Tolna megye) **B, Á**

Bölske Község Önkormányzata beruházása, a Lomb utcai csúszás- és omlásveszélyes partfal állékonyságának biztosítására szolgáló beavatkozások 3. üteme kivitelezését megelőzően 2013. november 25. és december 21. között végezte el a Wosinsky Mór Megyei Múzeum a lelőhely megelőző régészeti feltárását.

A Duna jobb partját kísérő meredek löszpart szélén lévő bronzkori telepet a Ny-i oldalról egykor széles árok védte az ellenséges támadásoktól. Az évszázadokon keresztül egyhelyben lakás, és az ehhez az életmódhoz kapcsolódó intenzív gazdálkodás következtében egymásra rakódó házomladékok, hulladéktertegek eredményeként alakultak ki a tell telep jellegzetes rétegei. A valamikori szőlőhegy beépítése, tereprendezése során különösen sok régészeti lelet került elő. Részben ennek

is köszönhetően 1965–67 között Nováki Gyula vezetésével a Magyar Mezőgazdasági Múzeum végzett itt régészeti feltárást.¹¹

Három év alatt a telep 140 m² felületű részletét tárták fel. A 4–6,5 m vastag feltöltődésben 20 réteget lehetett elkülöníteni. A rendkívül gazdag kerámiaanyag arra utal, hogy a település élete a kora bronzkortól a középső bronzkor végéig folyamatosnak mondható: az alsó rétegekben (20–8. réteg) a kora bronzkori nagyrévi kultúra leleteit, följebb (7–1. réteg) pedig a középső bronzkori Vátya-kultúra településrétegeit figyelték meg. A mezőgazdasági termelés fejlettségére, a termelt növények sokféleségére utalt az ásatások során előkerült rengeteg megszzenesedett mag. A lelőhely anyagát Poroszlai Ildikó, kőanyagát Horváth Tünde dolgozta fel.

A Lomb utca K-i oldalán, a már korábban lerészűzött és régészeti megfigyelés keretében dokumentált partfal folytatásának síkjából kiugró szirtként állt ki egy mintegy 35–40 m hosszú és változó szélességű, háromszög alakú terület, ahol 4. régészetileg értékelhető, különböző kiterjedésű szint volt. A terület feltárását részben a földmunkákkal párhuzamosan végeztük. Ezt a balesetveszély csökkentése, a meglazult részek előzetes eltávolítása, a letermelt humusszal a partoldal ideiglenes megtámasztása, majd a feltárt terület azonnali részűzése is indokolta. A gépi földmunkák miatt a feltárást a kivitelező kérésére karácsonyig folyamatosan végeztük. Így sikerült egy 6 m hosszú felület kivételével a kivitelezés akadályozása nélkül a megelőző feltárással kijelölt részt feltárni. Ott a meglévő 4 szint, az égett omladék, illetve az agyagpadló-részletek az adott téli időjárási viszonyok megakadályozták a megfelelő munkavégzést. Ezt a területet – az előzetesen is tervezett módon – 2014 márciusában tártuk fel.

I. 0 – 60–80 cm: szürkésbarna, talajműveléssel bolygatott humuszréteg, régészeti feltárást nem igényelt.

II. 60–80 – 140 cm: szürkésbarna, humuszos, jelenkori bolygatásoktól mentes, további rétegeket a metszetben nem tartalmazó, középső bronzkori leleteket tartalmazó feltöltődés számos régészeti korú objektumot rejtett. Ebből egy Árpád-kori veremház a IV. szintig mélyedett, a többi beásás késő nagyrévi–Vátya átmeneti anyagot tartalmazott. A gödrök egy részében emberi csontvázak is előkerültek. A régészeti módszerekkel feltárt terület hossza 40 m, szélessége átlag 6 m volt. 240 m².

III. 140–150 cm: mintegy 10 cm vastag jól elkülönülő, laza, szürke hamus, kisebb mennyiségű paticsos omladékot tartalmazó, főként késő nagyrévi leleteket és zárt objektumokat tartalmazó réteg. Hossza mintegy 20 m, szélessége átlag 6 m volt. 120 m².

IV. 150–154 cm: A partoldalban, több foltban, mintegy 10 m hosszban több agyagpadló-részletet figyeltünk meg. Vasatagsága mintegy kétujjnyi volt, keményre döngölték. A számos későbbi bolygatás miatt csak kisebb foszlányait lehetett feltárni. A szintet mintegy 10 m hosszban, átlag 6 m szélesen lehetett követni. 60 m².

V. 154 – 170–180 cm: változó vastagságú, szürkésbarna, humuszos, kora bronzkori leleteket tartalmazó feltöltődés, több foltban jelentősebb mennyiségű paticsotörmelék volt. A 6×6 m-es területet tavasszal tártuk fel. 36 m².

¹¹ WMM RA 205–75, 90–73)

VI. 180 cm: bolygatlan sárga, finom szemcsés, homokos altalaj. A felsőbb szintekről lemélyedő gödrök erősen bolygatták, a biztonsági ásónyomból azonban újabb objektum nem került elő, régészeti szempontból üresnek bizonyult.

SZABÓ GÉZA

22. Budapest, I. Fő utca 2. (KÖH 34699)

B, LT, Ró, Kk, Tő

A telken 1992-ben, 1997-ben, 2008-ban és 2010-ben történt régészeti megfigyelés és szondázó ásatás Magyar Károly vezetésével és Kérdő Katalin részvételével.¹²

Az ötödik alkalom a kutatásra 2013. június 10.–július 10. között nyílt, a teljes felületre kiterjedő mentő ásatás keretén belül. A megbízóval kötött szerződés statikai és munkaszervezési okokból 4 ütemre lett bontva. Az első ütemben a bérpalota udvarának felső részét (-250 cm-ig) kell megkutatni. A réselési munkálatok végeztével következne a második ütem: az udvar feltárása -250 cm-től az altalajig, a harmadik ütem: a pincepadlók alatti rétegek és objektumok feltárása. A negyedik ütem a tehergépkocsi lehajtó rámpájának helyén (szintén a pincepadlók alatti) ásatás lenne. Mivel a statikailag veszélyt jelentő téglafal és a mögötte magasodó udvarfeltöltés (Hunyadi János út 1. belső udvara) elbontásra került, ezért az első két ütemet össze lehetett vonni a munkálatok során.

A bérpalota udvarának D-i kétharmadán kezdtük a kutatást. Ennek során kibontásra került a palota csatornahálózata: három ágban összefutó, faragott márvány csatornák, amelyek az udvar K-i fala mellett épített aknába kötöttek be. A csatornák a szükséges gravitációs lejtés miatt a feltárt terület régészeti rétegeinek nagy részét megsemmisítették. A Ny-i sávban maradt meg az eredeti rétegsor, amely a mélyítés során egyre szélesedő régészeti felületet adott. A D-i sávban kibontottuk annak a török kori (16. század második fele) faszervezetes épület pincéjének É-i részét, amely 2010-ben került elő. Betöltésében egy vagy több török kori kályha omladékát és a pince felett álló agyaggal tapasztott vesszőfonatos falú ház leégett maradványait találtuk. Ettől É-ra egy 5 m mély szemétdömrő került elő, amelynek alsó és felső rétege háztartási hulladékot, középső rétege viszont egy ostrom emlékeit: szétrobbant bombát és emberi csontokat tartalmazott. A szelvény ÉK-i sarkában egy sekély, 16. század első feléből származó leletekkel datálható szemétdömrőt bontottunk ki.

A török korban nagymértékű földmunkák, terepegyengetések történhettek a területen, mivel középkori réteget egyáltalán nem találtunk és a római kori rétegből is csak 15–20 cm maradt meg. A római kori rétegben egy szórt hamvasztásos sírt bontottunk ki, melléklete három épségben magmaradt kis méretű korszó volt. Ez alatt egy körárok-szerű objektum feküdt kevés lelettel. Ez alatt 3,5 m vastagságú őskori rétegsor húzódik, amelynek vastagságát a török kori gödör metszete segítségével sikerült megtudni.

Az idei évben végzett feltárás eredményei részben megerősítették, részben bővítették a lelőhely őskori megtelepedéséről eddig rendelkezésünkre álló, meglehetősen hézagossá adatokat.

A pincehelyiségek által érintetlenül hagyott felületen a késő vaskori leletanyagot tartalmazó rétegek már közvetlenül a római kori szint alatt, a jelenlegi terepfelszíntől számított 120–130 cm-es mélységben (kb. 105,80 mBf) jelentkeztek. Kezdetben sárgás- és világosbarna, majd a mélységgel párhuzamosan sötétedő, kb. 180 cm-es relatív mélység alatt sötétebb, szürkésbarna, erősen rétegzett humuszos feltöltés volt megfigyelhető. A valószínűleg a Duna kiöntései által folyamatosan töltődő iszapos-üledékes talajon időszaki megtelepedések, járósínek nyomai mutatkoztak, elsősorban a metszetalakon megfigyelhető ideiglenes tüzelőhelyekkel, hamus-szenes folttal. A késő vaskori kelta jelenléthez két gödör és némi szórvány leletanyag volt kapcsolható. Az objektumok jelentkezési szintje 105,20 és 104,40 mBf közé volt tehető. A La Tène időszakra keltezhető leletek és jelenségek mellett középső bronzkori szórvány edénytöredékek is előkerültek számottevő mennyiségben már a 105,50 mBf abszolút magasságon (a jelenlegi terepfelszíntől számított kb. 160 cm-es mélységben) jelentkező őskori rétegekből is.

A geológiai altalajt a szelvényben egy helyen, egy török kori gödör alján sikerült elérni, ez a szint a jelenlegi terepfelszíntől számított 4,60 m mélységben, kb. 102,50 mBf abszolút magasságon volt dokumentálható.

Az eddigi eredmények és információk alapján kijelenthető, hogy a terület régészeti szempontból intakt részein közel 3,5 m vastagságú, bronz- és vaskori leleteket és jelenségeket tartalmazó feltöltéssel számolhatunk; míg a telek legnagyobb részét elfoglaló újkori pincék padlószintje alatt további, legalább 1,50–1,60 m vastagságú őskori rétegzettségre lehet számítani. A helyszín geológiai és régészeti stratigráfiai viszonyainak pontos ismerete hiányában ugyanakkor a valószínűsíthető terepesés miatt helyenként ennél vastagabb régészeti korú feltöltés megléte sem zárható ki.

A régészeti munka a réseléses technikával készülő mélygarázs alapozása után fog folytatódni (II. ütem második része, III. ütem, IV. ütem).

BENDA JUDIT – ANDERKÓ KRISZTIÁN – TÓTH FARKAS MÁRTON

23. Budapest, I. Öntőház udvar (KÖH 52385)

Kő, Kk, Tő, Ú

2013 február 14.–augusztus 1. között az Ybl Miklós tér 2–6., Várkert Bazár, volt Ifjúsági park területe, hrsz. 6452/2 helyszínen, kisebb megszakításokkal, régészeti megfigyelést, és (minősített) régészeti szakfelügyeletet folytattunk, a 2012. november-december folyamán, régészeti megfigyelés során észlelt régészeti jelenségek további tisztázása érdekében. Minősített régészeti szakfelügyelet, I. ütem

A területen, a délebbre eső, 2013/1 számú szelvényben jól megfigyelhetőek voltak a terepalakulatot követő, K, a Duna felé meredeken lejtő vastag, néhol hamus pusztulási rétegek, törökkori leletanyaggal. Alattuk, a szelvény K-i felében egy É–D-i irányú, 80 cm vastag, 85 cm mélységig követhető, törtköves falat bontottunk ki, benne gerendafészkek nyomával, mely vélhetően támfalként is szolgált.

Ettől Ny-ra a már korábban megfigyelt,¹³ török kori műhelymaradványok folytatását sikerült kibontani, a hegyoldal

12 Magyar Kálmán: 121/3. Budapest, I. Fő u. 2. In: Wollák Katalin szerk.: Az 1992. év régészeti kutatásai. Régészeti füzetek 1/46, Budapest 1999, 83.; RKM 2008, 155–156.; RKM 2010, 187–188.

13 RKM 1999, 174–175.; RKM 2012, 15–17.